

Slagkraftiga begrepp

Socialt kapital – trendigt värre?

Med trender följer tilltalande begrepp. Men även om begreppen lyckas fånga något, så riskerar de att bli missbrukade och överskattade – som kanske fallet är med det så populära "sociala kapitalet".

"Socialt kapital" är ett begrepp som fått en enorm spridning i medierna och inom politiken och samhällsvetenskapen. Samhällsvetenskapen besitter inte någon samfällt accepterad definition av vad socialt kapital är, men i allmänhet handlar det om den betydelse som sociala nätverk har för individen och/eller för samhället.

En explosion

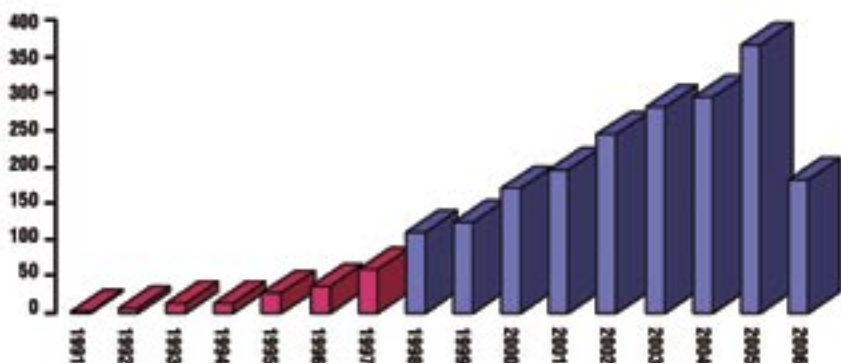
Begreppet är inte nytt, men det är först efter mitten av 90-talet som det fått spridning på allvar. En sökning i "The Social Sciences Citation Index" på The ISI Web of Knowledge (1.8.2006) avslöjar att det i de vetenskapliga tidskrifter som hör till ISI hittills sammanlagt har publicerats 2149 artiklar med "social capital" som nyckelord. I figuren nedan ser man antalet publikationer per år sedan 1991 (innan var det högst 2 publikationer per år).

Tabellen visar hur intresset för "socialt kapital" vuxit explosionsartat sedan 90-talet, så att det 2005 publicerades 368, mer än ett bidrag per dag, inräknat julafton och söndagarna. År 2006 fortsätter i samma spår – den 1 augusti hade 182 publikationer redan registrerats.

Putnams genombrott

Robert D. Putnam har mer än någon annan medverkat till att skapa denna trend. I verket *Den fungerande demokratin* – Medborgarandans rötter i Italien från 1993 undersöker han sambandet mellan socialt kapital och demokratisk utveckling. Undersökningen utgör ett imponerande samhällsvetenskapligt verk tack vare sitt omfattande basmaterial och det exemplariska samspelet mellan teori och empiri.

Antal publikationer

Italien genomförde 1970 en reform av den offentliga sektorn, som gick ut på att många viktiga offentliga uppgifter decentraliserades från staten till 20 nya regioner. Putnam, som under denna tid befann sig i Italien, insåg att det var en enastående möjlighet att undersöka förutsättningarna för en fungerande demokrati. Utvecklingen i regionerna följdes upp i cirka 20 år. Undersökningen visade, att trots att de 20 regionerna hade samma kunskaper och uppgifter, så var det stora skillnader i hur de lyckades. En skiljelinje delade av Italien på mitten, så att regionerna i Norditalien lyckades väl, medan det motsatta var fallet för regionerna i södra Italien.

För att förklara denna skillnad tar

Putnam till historien. Medan södra Italien präglas av en feodal samhällsform med hierarkiska relationer, präglas Norditalien i högre grad av republikanska traditioner och vertikala förbindelser mellan medborgarna. Denna historiska skillnad har gjort att demokratin i Norditalien stöds av en högre nivå av socialt kapital i formen av förtroende, normer och nätverk, som förbättrar samhällets effektivitet och underlättar kollektivt handlande i samhället. Detta sociala kapital fattades i Syditalien, vilket förklarar varför reformerna inte gav lika lyckade resultat.

Socialt kapital blir då nyckeln till en fungerande demokrati. För att garantera en levande demokrati är det inte tillräckligt att införa de rätta institutionerna eller tillräcklig ekonomisk tillväxt. Medborgarna måste också i hög grad vara hemmastadda i den demokratiska processen innan en fungerande demokrati kan växa fram.

Socialt kapital är big business

Putnams användning av begreppet har världen över gett upphov till en lång rad forskningsprojekt som försöker generalisera hans resultat och forskar i hur socialt kapital bäst genereras och utnyttjas – och därmed en stadigt växande mängd litteratur. Ett av de mest framträdande är Världsbankens forskningsprojekt, även om varje land med ens en gnutta självrespekt har satt igång minst ett projekt som belyser det sociala kapitalets betydelse för demokrati, ekonomi, hälsa, välbefinnande, trygghet, you name it... Putnam göt själv olja på elden genom att ge ut *Att bowla ensam* år 2000, där

han undersöker förändringar i nivån på socialt kapital i USA, och upptäcker att den har sjunkit under de senaste 50 åren. Socialt kapital har blivit "big business" inom samhällsvetenskaperna, och på samma gång ett politiskt slagord – politiker och medier världen över har understreckat betydelsen av socialt kapital. Exempelvis är det så gott som en truism att finlandssvenskarnas bättre hälsa, i kontrast till finnarnas, beror på en högre nivå av socialt kapital.

Men begreppet har också kritiserats. Det är svårgripbart och undflyende och det finns ingen generell definition, vilket betyder att det är svårt att mäta graden av socialt kapital på ett tillfredsställande sätt. En möjlighet är att räkna upp

antalet föreningar/nätverk och deras medlemskaror. Men det är svårt att nå enighet om vad som ska räknas som en förening eller ett nätverk. Ska debattforum på Internet räknas med, till exempel? Därtill är det särskilt vad gäller mer informella nätverk nästan omöjligt att beräkna antalet medlemmar, och så är det stor skillnad mellan det sätt som antalet föreningar och deras medlemsantal görs upp. Dessutom måste man skilja mellan olika typer av föreningar. Föreningar i stil med extremistiska grupper eller föreningar för organiserad brottslighet gagnar knappast demokratin.

För att socialt kapital ska fungera som ett gemensamt paradigm måste man uppnå en grundläggande enighet om hur man ska definiera det och hur det ska mätas i empiriska undersökningar.

Konservativ slagsida?

För övrigt kan man också hävda att socialt kapital har en konservativ slagsida, som betonar enighet i samhället, medan oenighet och konflikt tonas ner. Som Putnam skriver kan socialt kapital befrämja ett kollektivt handlande. Han skriver däremot ingenting om hur samhället når enighet om vilka gemensamma mål som är önskvärda eller om den maktkamp och det förtryck som förekommer i förbindelse med detta. I denna fas kan man spekulera om en hög grad av interaktion mellan majoriteten av medborgarna, och därtill en hög grad av socialt kapital, kan medföra att mer radikala idéer uppfattas som ett hot och därför hämma nytänkande i samhället och begränsa den individuella friheten. Graden av socialt kapital kan också påverka marginaliserade grupper negativt. Arbetslösa, invandrare och missbrukare är inte nödvändigtvis kopplade till de band som förbinder de övriga medborgarna med varandra, och det är inte sagt att en hög grad av socialt kapital påverkar dessa grupper positivt – tvärtom, kan det tänkas medverka till och förstärka deras marginalisering.

Det står klart att begreppet "socialt kapital" handlar om viktiga frågor för vårt samhälle, och erbjuder ett lovande forskningstema. Det är alltså begripligt att intresset för det är så stort. Men för att begreppet ska fånga de viktiga och svåra relationer som det griper efter, återstår arbetet med att nyansera och utmejsla det.

Henrik Serup Christensen är doktorand i statskunskap vid Åbo Akademi
ikaros@abo.fi
(Översättning: Yrsa Neuman)

"Kan man tala om ett paradigmskifte inom Din disciplin?"

Ralf Kauranen, doktorand i SOCIOLOGI, Åbo Akademi

Utän att ta ställning till den begreppsliga diskussionen om paradigm och modeflugor kan konstateras att sociologin är en både föränderlig och beständig samt en både pluralistisk och enhetlig vetenskapsgren. Förändringar har skett i teoretiska perspektiv, metodologiska val och forskningens fokus. Parallellt finns en konventionell förståelse av sociologin som studiet av "samhället" och "det sociala".

En gemensam historia har utkristalliserats bland annat genom kanoniseringen av så kallade klassiker (Durkheim, Marx, Weber). En institutionalisering av disciplinen har skett genom grundandet av akademiska institutioner och samfund, publicerings- och undervisningsverksamhet. Sätillvida kan man säga att sociologin har en egen identitet. Dock skapas och utsuddas kontinuerligt gränserna mellan sociologin och andra vetenskaper, såsom i åtskillnaden mellan sociologins och antropologins respektive forskningsobjekt eller i förslag om att sociologin bör dra nytta av historievetenskapen. Inte oberoende av dylika diskussioner har den inom-sociologiska argumentationen kring vad sociologin skall handla om ofta varit hetsig – talande är att Ann Oakley använt termen "paradigm war" i sin betraktelse över den för sociologin centrala diskussionen om kvantitativa och kvalitativa metoder. I detta sammanhang har flertalet kunskapsteoretiska och metodologiska frågor och motsättningar aktualiserats. Olika metoder har förespråkats och kritiserats, men även frågan om vad sociologer kan veta i egenskap av konstruktivister eller positivister eller realister eller relativister med mera, förefaller ständigt aktuell.

Även det sociologiska kunskapsintresset debatteras: skall sociologin vara emanciperande, kritisk, beskrivande, förklarande? Tvister om vad sociologin skall ägna sitt intresse åt är vanliga (post-sovjetisk samhällsförändring eller kulturella diskurser, såsom tvistemålet karikerat såg ut i tidskriften *Sociologia* för ett drygt årtionde sedan). Kamperna om sociologin är många, men samtidigt finns en förståelse av sociologin som bestående av ett flertal perspektiv som behövs sida vid sida.